

De Gaulle

Generalen som var Frankrike

K.Stålberg

July 11–13, 2013

Stålberg, uppskattad utrikeskorrespondent stationerad i Paris med sina yviga gester, har ven utgivet ett antal böcker om personliga minnen från Paris med anknytningar till fransk nutidshistoria. Lättsamt skrivna och charmfulla väl värda att läsa. Men med sin biografi över de Gaulle, skriven i mogen ålder¹ visar han svårigheterna att skriva en biografi. Som den kände biografen Peter Ackroyd har påpekat, krävs det mera fantasi att skriva en biografi än en roman. Vad som utmärker en god biografi är dels en förmåga att framkalla en speciell tid och plats, och dels en förmåga att inte bara bygga karaktärer utan att på ett subtilt sätt redogöra för deras relationer med varandra, vilket till en stor del utgör begreppet karaktär, vi är ju som bekant i högsta grad sociala varelser. Tyvärr framstår Stålbergs biografi, åtminstone till en början, som ett seriealbum. Bertelsen framträder som rutiner med stereotypiska presentationer av de olika aktörerna. Stålberg förkunnar att Churchill gämligen var imponerad av de Gaulle och att ett band knöts från början baserat på en mäsidosig fristelse och respekt som skulle verleva många framtida påfrestningar. Ja, författaren är så fascinerad över denna personkemi mellan de båge ledarna att han många år senare låtit publicera en bok om just frhllandet Churchill och de Gaulle med titeln 'Kära övner'. På vad baserar han detta? Utdrag ur respektives memoarer, men statsmännens memoarer har andra syften än att lyfta fram subtila mänskliga relationer. Det är svårt att tänka sig annat än att det är författarens sentimentalitet som förträda fram. Churchill är för många en hjälte, som visserligen må ha haft skavanker, men dessa väge givetvis lått mot hans insats som civilizationens räddare. Om detta kan man synpunkter på, men denna biografi är knappast förumet.

Om de Gaulles ungdom har biografien inte mycket att säga. Vi för veta att familjen de Gaulle, visserligen adlig med en lång tradition var ganska borgerlig och levde under ganska modesta ekonomiska omständigheter. Fadern Henri var lärare sedan rektor vid en katolsk skola, medan sonen de Gaulle anträdde den militära banan. Vid denna tid var militären en högt ansedd institution inte bara i Frankrike utan i större delen av Europa och attraherade fljaktligen en stor del av eliten (precis som den fortfarande gör i en del av den tredje världen). De Gaulle var ingen lysande kadett under utbildningen, men tillhörde i alla fall toppskiktet. Han deltog exemplariskt i Första Världskriget även om hans insatser förblev högst marginella på grund av att han srades vid ett tidigt tillfälle. Patriotism och frhrligande av kriget och dess heder utgjorde en central del av kulturen och givetvis påglade detta den unge militären som långsamt klättrade upp för den militära karristegen. Vid nästa krigsutbrott hade han inte avancerat långt till verste, även om han ganska snart skulle få generals rang, och var känd för sina strövanden att modernisera det franska försvaret, speciellt att satsa på pansarvårnet som var starkt eftersatt. Det är knappast förvånande att det var som

---

¹ Stålberg född 1919 utgav boken 2004

officer inom denna marginella gren han hade varit verksam under 30-talet. Han frskte med vxlande framgng f politikernas ra, men givetvis var det fr sent. Det franska frsvaret brakade totalt samman under den obevekliga tyska frammarschen. Vad kunde de gra mot en fiende som hade ett s verlgset eldunderstd? Celine ppekade sarkastiskt att hur snabbt den franska civilbefolkningen n flydde frmdde de inte hinna i kapp den retirerande franska armén. Klart var att det tyska offensiven var s snabb att tyskarna inte hade tid att ta ngra krigsfngar utan bara uppmanade de skingrade franska styrkorna att hlla sig undan och inte vara i vgen. Den franska regeringen flydde till Atlantkusten och deras bn om engelsk hjlp klingade frgves. Churchill ansg sig inte ha rd att undvara ngra styrkor infr det frvntade tyska anfallet mot England. Enligt Stlberg klektes d iden att England och Frankrike skulle ing ett frbund och bli en nation, ett frslag som verkar alltfr fantastiskt fr att ha ngon verklighetsbakgrund. Frfattaren tycks dock ta det p strsta allvar och ser nstan som ett gyllene tillfille som gtt frlorat. Men vad skulle detta egentligen ha haft fr inverkan p hndelsefropet? Det hade knappast ndratt engelsmnens beslutsamhet att samla alla sina krafter fr den frvntade anstormningen. Det hela rann ut i sanden, i den mn det verhuvudtaget hade runnit. Hndelserna fljde sedan i snabbt slag. Den gamle marskalken Petain tog ver ansvaret fr den franska nationen, och sgs drmed som dess rddare, han frhandlade fram en kapitulation med tyskarna, som drmed visade sig vara beredvilliga att dela upp landet i en tysk ockupationszon och en fransk del med huvudste i Vichy. Den militra kampen mot Tyskland var avslutad. De Gaulle vgrade sig finna sig i detta och efter att frgves frskt f sig att understllas ngon fransk med hgre politisk eller militr legitimitet besl t han sig fr att p egen hand fretrda det Fria Frankrike. Fr att befsta denna stllning fick han tillfille att via BBCs franska sndningar tala till det franska folket den 18 juni 1940. Det stora frgetecknet r varfr de Gaulle, en obskyr minister i en verlupen fransk regering skulle f representera Frankrike? Stlbergs frklaring att Churchill hade fattat omedelbar sympati och respekt fr den oknde franske officeren verkar lite naiv och ngot romantisk. Om detta nd var fallet, fick Churchill tillfille att mnga gnger ngra sin spontana reaktion. De Gaulle visade sig nmligen vara 'a pain in the ass'. Visserligen var han solidarisk med de engelska anstrngningarna och svalde ven den engelska flottans snkning av frsvarslsa franska rlogsfartyg, med tusentals ddsoffer som fljd, vars avsikt var att frhindra att dessa fr eller senare skulle utnyttjas av fienden. De Gaulles position var prekr, han var helt och hllit i hnderna p den engelska regeringen och dess goodwill. Hans frhandlingsutrymme var oerhrt begrnsat, inte desto mindre ville han vrna om det franska oberoendet och att Frankrike skulle vara en fulldig kombattant mot Hitler, ngot som mycket ltt kunde avfrdas ssom Quixotska fantasier. Vad hade de Gaulle fr egentlig maktbas? Den uppenbara basen vore de franska kolonierna i Afrika. Mnga av dem hade frklarat sig lojala med Vichyregimen, medan i franska Kongo, Gabon och Kamerun togs han emot av jublande mniskomassor som vore han en kung, rapporterade den brittiske frbindelseofficeren Smears bekymrat tillbaka till Churchill. De Gaulle gjorde alltid en klar tskillnad mellan personen de Gaulle, den privata och generalen som var en symbol fr den fria franska nationen. ven om detta gav honom rg i ryggen och lindrade ett fiasko i Dakar som han hade ftt utst (en kombinerad fransk och engelsk flottstyrka skulle ta kontrollen ver Senegal, men guvernren var lojal med Vichy och ankomsten hade avsljats i frvg samt vdrets makter var inte samarbetsvilliga.) var det synnerligen marginellt. En fransk truppstyrka i Nordafrika kunde delta i kriget

mot Rommel, men frågan är hur avgränsade dess insats var. De Gaulle ville naturligtvis framhäva betydelsen. Dessa begränsade, men dock otvivelaktiga framgångar, motvägdes av frdmjukelsen de Gaulle skulle utstå i Libanon och Syrien, forna franska protektorat som britterna tog kontroll över. Den officiella amerikanska attityden till de Gaulle var närmast fiendlig, Roosevelt gav inte mycket för honom utan ville istället upprätthålla förbindelser med Vichy-regeringen.

Vichy-regeringen är något av en gåta. Hur kunde den tillstå sig för verhetens krav? Det gällde inte bara en av nänden tvingad passiv lydnad, utan beredvilligheten att tillgodose tyskarnas krav var i högsta grad aktiv och frekkommande. Instiftande av anti-semitiska lagar samt uppsamlingen av judar gjordes närmast med entusiasm, vilket bör implikera franska myndigheters medbrottslighet i utrotningen nästan i paritet med tyskarnas. Dock, det finns ingen anledning att ytterligare frdmjuka fransmännen, de var tillräckligt frdmjukade som det var. Defaitismen är frstelig, ja mänsklig som de flesta svagheter. Den franska motståndsrörelsen -'la Résistance', som kända till de Gaulle's frihetsrörelse och gav den kad legitimitet, var högst marginell. Hjältedd gör sig bäst på avstånd. Dess omfattning tenderades drömd att verdrivas efter befrielsen, av uppenbara skäl, men det faktum att tyskarna kunde ockupera Frankrike med en mycket liten militär styrka tyder på ett omfattande medlöperi. Den franska administrationen var helt i tyskarnas händer och sprang deras ränd.

Roosevelt, inbjöd de Gaulle till ett möte och ett 'giftermöte' med den franske generalen Giraud för att på sådant sätt skapa en mer legitim fransk representation. De Gaulle vägrade, han ansåg att Giraud var alltför komprometterad av sitt samarbete med Vichy-regimen. Dessutom var det frdmjukande att Roosevelt tog emot honom i Marocko, en fransk besittning. Det bara bekräftade den franska marginaliseringen. I och med USA's inträde i kriget var nu Churchill helt i händerna på Roosevelt. I slutändan var det amerikanerna som frde taktpinnen, ingenting kunde initieras utan deras godkännande. Detta blev nä tydligare när D-dagen närmade sig. Frankrike hölls utanför, inte bara i beslutsprocessen utan det var t.o.m oklart om de Gaulle skulle underrättas innan. För honom var det mycket viktigt att Frankrike genom sin motståndsrörelse skulle aktivt delta i befrielsen av Frankrike. Detta gjorde den givetvis, men man undrar om inte frfattare i sin begeistring infr det franska, verdriver betydelsen något. I vilket fall som helst utrymdes Paris utan någon större strid. Den tyske kommandantens beslut att stå på frlnade honom, tminstone i sina egna ögon, rollen som Paris verkliga räddare. De Gaulle gjorde ett bejublat inträde i Paris under massornas jubel. Två meter lång, var han huvudet högre än någon annan, och drömd ven en sörbara skottavla för de tyska krypskyttarna som fortfarande var verksamma.

De Gaulle hade auktoriteten att leda landet direkt efter befrielsen. Men hans ledning blev kort. De inleddes kraftfullt med omfattande nationaliseringar och ekonomisk planering, men de Gaulles ansträngningar att stå på slut på den frhatliga partipolitiken nädde i ett fiasko. Den rörelse han bildade, tappade trots inledande framgångar momentum. Tiden var inte mogen. De Gaulle drog sig tillbaka och bidade sin tid, tminstone i en retroaktiv tolkning.

Femtio-talet präglades av det franska kolonialväldets kollaps. Det första var att Indokina föll för de nationella befrielseströmmarna, och den franska rollen, efter ett katastrofalt nederlag, axlades av USA (med kända konsekvenser). Det andra och betydligt allvarigare var befrielseströmmen i Algeriet, som betraktades som en del av Frankrike snarare än en koloni,

ven om den miljon starka franska befolkningen befann sig i en minoritet. Krisen var nära att utveckla sig till ett inbördeskrig. Alla förlitade sig på de Gaulle som den som skulle reda upp situationen. Hans tid var kommen. Julen 1958 hade vi skaffat oss vår första TV. Det var oerhört spännande och för första gången brjände jag följa nyheterna regelbundet. Min farmor, nybliven maka, besökte oss när de Gaulle svors in som President. Det var första gången jag hörde talas om honom, och kanske, otroligt som det kan låta, även min farmor, som förde dagbok och berättade sig för hur man stavade namnet. Jag minns att jag tyckte lite synd om den avgående presidenten. Under följande tid var nyheterna från Frankrike en ständigt flötande namn som Salan nämndes bland lekkamrater. De franska svartfetterna hade satt sin tilltro till generalen. Han kom att svika dem. Han insåg att det var oerhört viktigt att behålla Algeriet franskt. Självständigheten blev så småningom ett faktum med Ben Bella (som ganska snart strötades) som det nya landets ledare. Under detta tidiga 60-tal utvecklades striden mellan de franska och engelska kolonierna. Det låg i tiden. Romantiska rosenskimrande visioner degenererade i verklighet. Men detta är en annan historia. Anmärkningsvärt är att de Gaulle verkleddes att antal attentat mot sin person. Huvuddelen av de fransmännen i Algeriet lämnade landet för Frankrike, liksom många algerier invandrade dit. Saken är fortfarande öppen.

Under 60-talet utvecklades bilden av de Gaulle som statsman. Hans mission var att återge Frankrike en ledande ställning i världen, att upprätthålla dess status som stormakt. Att Frankrike blev en av fyra stater som ockuperade Tyskland efter kriget, var i och för sig en triumf, liksom deras ständiga medlemskap i säkerhetsrådet. Men tendensen dels mot en ökad anglicisering av västvärlden och dels mot en fördjupad polarisering mellan Väst och staterna gick emot franska intressen. De Gaulle verkade för ett enande av Europa och ett utestängande av Storbritannien och USA. Detta nödviggjorde ett närmande till Tyskland, i vilket han fann Adenauer som en kongenial partner. Deras gemensamma vision gick så långt att det inte kunde ratifieras av respektive länder. En rosenskimrande dröm om något. De Gaulle verkade för att Frankrike skaffade atomvapen (och i förlängningen vtebomben) och det var viktigt att dessa var helt och hållet under fransk kontroll. Att förlita sitt försvar på det kärnvapen-paraply USA kunde erbjuda var för osäkert. Följaktligen avstod de Gaulle från närmare samarbete med NATO, för att istället hävda den franska suveräniteten och träda ur försvarsalliansen. (Ett steg man misstänker var mera symboliskt än reellt). När det gjordes sex-dagars kriget förtroddes de Gaulle en mera fruktbar linje än den allmänna opinionen. Han insåg att de spektakulära framgångarna bara skulle ge Israel problem längre fram, precis som den tyska framgången 1870-71 mot Frankrike gav upphov till fransmännens ofrönliga hat mot besegraren. I samband med detta gav de Gaulle ett antal uttalanden som lätt kunde tolkas som anti-semitiska. Men även den avträdande presidenten Ben Gurion ställde sig bakom sin franske kollega och pekade att uttalandena måste ses i ett större sammanhang. De Gaulles resa till Quebec och hans uppmuntran av den franska frihetsrörelsen framkallade en skandal. Gick han för långt?

Händelserna i maj 1968 blev början till slutet för de Gaulle. Han brjände tappa greppet och var under en kortare tid helt röd och gick så långt att han undersökte möjligheterna för ett militärt ingripande. Snart kom han på fötter igen och kunde utnyttja den politiska potentialen han fortfarande hade och för majoriteten av fransmän med sig, som inte sympatiserade med strejkande studenter och arbetare. Han gjorde därefter försök att slå mynt av detta genom en folkomröstning om konstitutionella reformer. Hans artikulära vision var att skapa ett

samhllle i vilket alla var delaktiga, som ett alternativ till vnsterns socialism och hgerns kapitalism. Detta misslyckades, hans frslag flrorade knappt och han tog konsekvenserna och avgick. Det privata livet drefter skulle visa sig kort, senhsten 1970 drabbades han av pltsligt ryggont, fll ihop och avled av en hjrtattack. Begravningen var privat och gde rum i den lilla by Colombay-de-deux-Églises, han gjort till sitt hem de senaste kvartsseklet. En hgtidlig minnesceremoni med alla vrldens statsverhuvud gde kort drp rum. De Gaulle hyllades som den siste ledaren av den gamla stammen, de politiker som varit med om tv omvlvande vrldskrig. Den erfarenhet som dagens unga politiker kan stta med, r betydligt mera begrnsad.

July 14-16, 2013 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se